

212

El *ble*

(ALDC, II, 339. El *ble*)

Un dels noms antics per al ‘ble’ era *pabil* (< llat. PAPILU, var. de POPYRU ‘papir’, perquè s’usava per a la il·luminació), amb var. *pobil*, *pubil*, *pubill* per homonimització de *pubil*, -ill (< llat. PUPILLU ‘menor d’edat; fill únic’); contextos com “lo *pobil* o’l *ble* de la candela” testimonien la sinonímia *pobil* = *ble*.

Els noms actuals són *ble* (var. *bles*), *metxa*, *torçada* i *torcida*. L’origen de *ble* s’ha explicat com a procedent del llat. LICINU, evolucionat a un hipotètic **leze* i encreuat amb el gàl·lic BLADON(N)A ‘herba blenera’, amb la qual, segons testimoni de Plini, es feien els blens (Bambeck); més versemblant és la interpretació de Coromines: *ble* vindria del mot cèltic *BLEIDINO ‘herba blenera’, format damunt BLEIDIO ‘llop’ (veg. cast. *gordolobo* < **codalobo*, cat. *cua de guilla*, *cua de moltó*); “de su tuetanillo hazen mecha para los candiles” (Covarrubias); *BLEIDINO > **ble*[ð]en > *blese* > *bles* (format a partir del plural *bleses*, com ant. *arneses* → *arnès*) > *ble*, per pèrdua de la [z]; *bleve* 36, per inserció de *v* (*blese* > *blee* > *bleve*) o, segons Coromines, per assimilació a l’antiga [ð]. El plural i der. recuperen la

n etimològica (*blens*, *blenet*); el mot, a l’edat mitjana, devia tenir una extensió més gran si jutgem per formes com *herba blesera* (Cerdanya) o *blesmoc* ‘cremalló’ (Vinaròs). *Metxa* és un manlleu al fr. *mèche*, quan es pronunciava [m’etʃə], amb adaptacions fonètiques (*metja*, *meja*, i der. *metxó* 73, 77), indicatiu del seu arrelament; però el cast. *mecha* haurà contribuït a la seva difusió. El rib. *torcida* és de procedència castellanoaragonesa; es diu així “porque la torcemos -diu Covarrubias- para que tenga más fuerza y arda mejor”; l’extrem meridional val. ha catalanitzat el mot en *torçada* (var. *torçua*). Entre els mots més esporàdics, *fil* 166 i *cotó* 172 prenen el nom de la matèria del ble i *bec* 62 sembla una confusió amb el broc del llum d’oli.

Si procedim a una estratigrafia lèxica, tindriem un primer estrat amb *pabil* i *ble* (llatí i cèltic), el primer mot desaparegut i el segon estès avui pel Principat; un segon estrat, amb *metxa*, procedent del fr. i amb la complicitat del cast., i, finalment, una superposició moderna de *torcida*, *torçada*. *Ble* i *metxa* són els mots normatius.

Petit Atlas Lingüístic del Domini Català © PALDC

